

ISSN 0027–8084
УДК 808.61./62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

НАШ ЈЕЗИК

XLVIII/ 1-2

БЕОГРАД

2017

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР

др Даринка ГОРТАН ПРЕМК, др Рајна ДРАГИЋЕВИЋ,
др Јелена ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ, др Драгана МРШЕВИЋ РАДОВИЋ,
др Марина НИКОЛИЋ, др Мирослав НИКОЛИЋ, др Ђорђе ОТАШЕВИЋ,
др Милица РАДОВИЋ ТЕШИЋ, др Стана РИСТИЋ,
др Марина СПАСОЈЕВИЋ, др Живојин СТАНОЈЧИЋ,
др Срето ТАНАСИЋ

Уредник
др СРЕТО ТАНАСИЋ

Секретар
др Марина Спасојевић

Рецензенти
др Даринка Гортан Премк, др Рајна Драгићевић, др Јелена Јовановић Симић,
др Драгана Мршевић Радовић, др Марина Спасојевић, др Живојин Станојчић,
др Срето Танасић

Према мишљењу Министарства за науку, технологију и развој
Републике Србије бр. 413-00-1715/2001-01 ова публикација је од
посебног интереса за науку.

НАШ ЈЕЗИК, часопис за српски књижевни језик, покренуло је 1932. г. Лингвистичко друштво у Београду, на челу са Александром Белићем, који је уредио седам књига предратне серије, као и девет књига и први двоброј десете књиге у новој, послератној серији часописа. Од 1960. до 1975. г. (књ. X/3–4–XXI/1–2) уредник часописа био је Михаило Стевановић, а у периоду од 1975. до 1996. г. (књ. XXI/3–XXX) Митар Пешикан. Часопис је од 1996. до 2005. г. (књ. XXXI–XXXVI) уређивао Мирослав Николић.

Наш језик излази у четири годишње свеске, које чине једну књигу. Издаје га и прима рукописе Институт за српски језик САНУ, Кнез Михаилова 36, ел. пошта: isj@isj.sanu.ac.rs.

Штампарија - Земун : Пекограф

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

81

НАШ језик / уредник Срето Танасић. – Год. 1, бр. 1 (1932/1933) – год. 8, бр. 1 (1941); Н.С. Књ. 1 (1949/1950)– . – Београд : Институт за српски језик САНУ, 1932/1933– (Земун : Пекограф).

Тромесечно

ISSN 0027-8084 = Наш језик

COBISS.SR-ID 615951

НАШ ЈЕЗИК

Књига XLVIII

Св. 1–2 (2017)

САДРЖАЈ

Чланци

- Вокатив јединице именица II врсте у српском књижевном језику (МИРОСЛАВ Б. НИКОЛИЋ) 1–25
- Однос граматике и речника – граматика инхерентна описним речницима српског језика (АЛЕКСАНДРА М. МАРКОВИЋ) 27–43
- Један стари вођарски приручник и питање адаптације њемачких вођарских термина у XX вијеку (НЕЋО Г. ЈОШИЋ) 45–57
- Форицност општих и одричних заменица у антецеденту релативне адјективне клаузе (ТАЊА З. РУСИМОВИЋ) 59–72
- Фразеолошки архаизми у српском језику (МАРИЈАНА Р. ЂУКИЋ) 73–86

Прилози

- О судбини ћирилице према књижевним и научним сведочанствима (ВЕСЕЛИНА В. ЂУРКИН) 87–104

Прикази

- Речи ѿд луѿм*, Зборник о лексици српског језика (СТАНА РИСТИЋ) 105–109
- Ана Тонић, *Енїлеско-срїски и срїско енїлески речник шумарских ѿтермина* (НЕЋО Г. ЈОШИЋ) 110–113
- Владан Јовановић, *Срїска војна лексика и ѿтерминолоѿија* (МАРИНА Љ. СПАСОЈЕВИЋ) 114–118

**Одлуке Одбора за стандардизацију српског
језика**

Језик родне равнојравности (СОФИЈА МИЛОРАДОВИЋ).....119–122

Владан Јовановић, *Српска војна лексика и терминологија**

Књига из едиције „Монографије“ Института за српски језик САНУ под бројем 25 – *Српска војна лексика и терминологија* аутора Владана Јовановића – значајно попуњава празнину у науци о српском језику и дескрипцији једног слоја српског лексичког система. Заснована на тексту докторске дисертације, ова монографска студија доноси најновије теоријско-методолошке увиде у област терминологије и са лингвистичког аспекта представља лексикум везану за област војске, тј. „речи и скупове речи којима се означавају појмови из домена српске војске у прошлости и садашњости“. Књига је структурно комплексна, сачињена из девет делова. У првих пет делова аутор је из разних углова лингвистике пришао изабраноме предмету – теоријски из угла терминологије и терминологије, те формирања и нормирања овог лексичког слоја из угла лексикологије, творбе речи и граматике, указујући на особености војног дискурса из угла стилистике и прагматике, а са циљем да се осветле развој, структура и механизми функционисања војне лексике у лексичком систему српског језика. Ти делови су: I. *Увод* (15–40), II. *Термин и терминологија (теоријска и практична размајрања)* (41–65), III. *Војна терминологија* (66–212), IV. *Језичке особине војних текстова у светлу развоја и природе војног професионалног сјила* (213–249), V. *О прамаћичким и комуникативним особинама војних команди* (250–256). Резултате овог теоријски и емпиријски изузетно утемељеног истраживања В. Јовановић износи у поглављу VI. *Закључак* (257–269). Помоћне делове ове монографске студије чине: VII. *Извори* (270–273), VIII. *Литература* (274–286), IX. *Скраћенице* (287), X. *Регистар* (288–304): Регистар војне лексике и терминологије (288–300); Регистар појмова (301–302); Именски регистар (303–304), *Summary: Serbian Military Lexis and Terminology* (305), *Резюме: Сербская военная лексика и терминология* (306), *О аутору* (307).

У *Уводу*, у одељку *Опште најомене* (11–15), аутор поставља предмет свога истраживања, разграничавајући га од других сродних домена и лоцирајући га у језичком систему, затим представља корпус на ком је студија заснована и структуру рада. Иако сагласан са тим да се термини *лексика* и *терминологија* преклапају, изабрани наслов представља ауторову тежњу да прикаже двоструку природу, порекло војне лек-

* Монографије 25, Београд: Институт за српски језик САНУ, 2016, 308 стр.

сике, тј. да ту спадају речи општег лексичког фонда са употребом у одређеном контексту и специјални лексички слој који је карактеристичан за ову професију.

Грађа на којој је истраживање спроведено није ограничена само на књижевнојезички стандард успостављен Вуковом реформом, већ је проширена и на старије изворе како би се сагледали формирање и развој овог тематског лексичког слоја, а све то у пуном смислу оправдава употребу присвојног придева *српски* у наслову књиге (уместо данас уобичајених формулација – у /савременом/ српском језику). Извори грађе су описни речници САНУ и Матице српске, двојезични војни речници, војни методички приручници, закони, правила за употребу наоружања, али и збирка војних текстова, подсетници за извођење наставе коју је аутор сачинио при Школи резервних официра (2004/2005). Грађа се највећим делом поклапа са изворима ексцерпираним за израду Речника САНУ, али овде су додати и *Рјечник из књижевних стјарина српских* Ђуре Даничића, грађа из Архива Србије, из Војног архива, из Архива САНУ (збирка повеља и диплома; документа везана за српско војевање у 18. веку), а посебно су ексцерпирани и књижевна дела везана за ратну тематику (од *Жићија краљева и архиепископа српских* Данила Другог, преко дела везаних за устаничку Србију – *Мемоари* проте Матеје Ненадовића, Вуков *Први и Други српски устјанак*, до дела са тематиком Великог рата – Д. Васић, С. Јаковљевић и др.). Сакупљена грађа обухвата око 2000 јединица. У грађи доминирају термини из пешадије, што је природно, јер је то најразвијенији и најстарији род српске војске. Овако широко емпијски утемељено истраживање аутору је омогућило да сагледа механизме настајања војних термина, утицаја страних термилолошких система на српски, видове адаптације стране лексике, њеног нормирања и стандардизације у процесу развоја српског књижевнојезичког стандарда.

Са историјом српске војске В. Јовановић нас упознаје у одељку *О српској војсци* (22–26), што нам олакшава праћење развоја овог тематског слоја и разумевање страних језичких уплива и интерференција, као и утицај друштвених фактора на лексички развој. Периодизацију српске војне лексике са освртом на друштвена кретања и историјскојезички развој српског књижевног језика, међујезичке и међукултурне контакте и др. доноси одељак под насловом *Главне епјаше развоја српске војне лексике и терминологије* (27–32): средњовековна војна лексика (терминологија), војна лексика из времена турског ропства, српска војна лексика у оквиру Војне границе, војна лексика савремене Србије и стварање савремене војне терминологије. Говорећи о приступу класификацији грађе, колега Јовановић је увидео недостатност тематске класификације лексике, која би на први поглед била очекивана у анализи овог типа, због могућих и неминовних понављања, и определио се за граматички приступ, према граматичким категоријама и класама – на врсте речи, а у оквиру њих је спроведена творбена и семантичка анализа. У наставку је аутор

донео одељак *Осврћ на досадашња истраживања војне лексики и терминологије* (35–37), где је указао на радове мањег обима у србистици и правце истраживања овог лексичког слоја у русистици, која су водећа, а нарочито су посвећена дијахронијским истраживањима. У одељку *Језик стирке као предмет лингвистичких истраживања* (38–40) указује се на изучавање војног језика у оквиру социолингвистике и стилистике, где се војни језик посматра као један од видова манифестације употребе књижевног језика.

Изузетан допринос теоријским питањима терминологије, пре свега одређењима термина, њихових особина и сл. доноси друго поглавље ове књиге *Термин и терминологија (теоријска и практична разматрања)* (41–65). То В. Јовановић чини веома систематично, на релевантним теоријским разматрањима, добро обавештен и о теоријским и о практичним токовима истраживања у терминологији и терминографији, не само код нас (јер је ова грана у повоју, нарочито теоријски), већ у словенском свету, као и у англосаксонској лингвистици. Овај део представља пресек стања домета терминологије у систему лингвистичких дисциплина и у саоднос са другим дисциплинама, и подељен је на следеће одељке: *Појмовно и терминолошко одређење назива термин и терминологија* (41–44), *Терминологија као лингвистичка дисциплина* (45–58; *Предмет и задаци* 45–46, *О развоју терминологије у свету и код нас* 46–56, *Области (поддисциплине) терминологије* 56–57), *Терминологија и сродне лингвистичке дисциплине* (58–65).

Централни и најобимнији, трећи део књиге носи наслов *Војна терминологија* (66–212). Овде аутор доноси анализу прикупљене грађе, што овом приликом није могуће детаљно представити, већ само у начелу. Најпре, под насловом *Термин у лексичком систему српског језика* (66–76), аутор се бави природом војних термина, њиховом идентификацијом и местом у општекњижевном лексичком фонду. Одељак *Семантички и граматички аспекти номинације и творбе војних термина у српском језику* (77–143), кроз велики број подналова, описује српски војни терминолошки систем и систематизује механизме настанка војних термина по врстама речи било да је реч о настанку термина различитим творбеним процесима, било да је реч о давању речима из општег лексичког фонда терминолошких значења, било о стварању терминолошких спојева или пак калкирању. Природно, именичка номинација је најразвијенија и најзаступљенија, потом глаголска, док се придеви углавном јављају у спојевима са именицама. Посматрани термини се јављају као једночлани (*бригада, команда, касарна, џушка*), али и као вишечлани терминолошки спојеви (*димна завеса, мртва стиржа*). Могу се класификовати на ону лексику са примарно терминолошком употребом и ону општеупотребну лексику која у одређеном контексту функционише као термин. Прва група термина настаје творбеним средствима (*бојинице, извидница, пешадија, ратници*) и попуњава се позајмљивањем (*арти-*

љерија, дивизија). Код општеупотребне лексике са термиолошком вредношћу аутор издваја две групе: речи код којих се уобичајено значење поклапа са термиолошким (*борба, војник, војска, одбрана, оружје, ров*) и речи код којих долази до термиологизације значења (*вајра, јусеница, ланац, линија, обруч*), где се најчешће срећу механизми метафоре и метонимије. Вишечлане термиолошке синтагме аутор према структури класификује на: придевско-именичке синтагме (*бојеви меџак, оружане снаге*), глаголско-именичке синтагме (*ићи у ноћу, отворити вајру*), именичке синтагме са падежним атрибутом (*бацач њамена*), именичке синтагме са атрибутивом (*брод мајица*). Такође, поред много вредних запажања и закључака, истиче се учешће великог броја глаголских именица на -ње у овом фонду. Оне су чврсто повезане са глаголским значењем и обично се не могу као војни термини остварити самостално, без обавезног детерминатора (*отварање вајре*). Заправо, оне се јављају као резултат номинализације и декомпозиције у војном дискурсу на уштрб глагола.

У такође садржајно богатом одељку *О развоју српске војне лексике у светлу стандардизовања војне терминологије* (144–188) указује се на развојни пут овог лексичког слоја. Ту се даје дијахрони поглед на српску војну терминологију, од најстаријих извора до данас, са освртом на одређена тематска поља попут назива за војна лица, чинове, достојанства, оружја и војну опрему. Сагледава се однос према књижевнојезичкој норми и страни утицаји. Лексикографско искуство на изради Речника САНУ несумњиво је било В. Јовановићу од неизмерне помоћи при целокупној анализи, али је оно резултирало и четвртим одељком трећег дела, *Војна терминологија и речници* (189–212), у коме се сагледавају постојећа специјална лексикографска остварења и енциклопедијски речници, али и улога војне лексике и терминологије у општим речницима, са критичким и инвентивним ставом аутора у погледу представљања ове лексике.

Четврти део књиге, *Језичке особине војних текстова у светлу развоја и природе војној професионалној стилистици*, (213–249) усмерен је на стилске карактеристике војних текстова из угла функционалне стилистике и језичке стандардизације. Текстови војног стила имају одлике књижевног језика специјалне намене и то је показано на примерима у текстовима из 19. и 20. века. Осим термина, карактерише их именичка категоризација појмова радње, кондензација реченичног садржаја, номинализација, декомпоновани предикат, устаљени лексички spoјеви и сл.

Прагматичка анализа једног сегмента војног дискурса представљена је у петом делу под насловом *О прагматичким и комуникативним особинама војних команди* (250–256).

Владан Јовановић је темељном и минуциозном анализом, заснованом на језичким фактима, постигао постављени циљ и тиме обогатио српску термиолошку и лексиколошку литературу. Грађа је посматрана

због своје семантичке и функционалне сложености из угла целине лексичког система, чиме је обухваћена и анализа употребе језичких средстава у номинацији специјалних појмова, њено функционисање унутар различитих језичких нивоа, начин представљања ове лексике у лексикографији – дескриптивној, али и специјалној, као и анализа термина у ширем контексту војног језика. Не треба изоставити чињеницу да су резултати студије значајни и за војну струку и науку, али и да има вредних лингвокултуролошких запажања. Овом студијом одговорено је на многа питања, нека су отворена, а постављен је и добар методолошки узор за проучавање различитих термиолошких слојева.

Марина Спасојевић**

Институт за српски језик САНУ***

Београд

** marina.spasojevic@isj.sanu.ac.rs

*** Овај текст настао је у оквиру пројекта *Лингвистичка исцртавања савременог српског књижевног језика и израда Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ* (бр. 178009), који у целини финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.